

Rosa Luxemburg – idé og handling

Paul Frölich: Rosa Luxemburg – idé og handling.

Forlaget Solidaritet.

København 2010. 512 s., 200 kr. ISBN: 978-87-87603-02-7.

Luxemburg-biografien fra 1939 er mere end blot et rids over hendes liv, om end dette naturligvis er en af biografiens formål. RL blev født i 1871, tager studentereksamen i Warszawa, 1889 følger en slags flugt til Svejts. Studerer i Zürich og bliver Dr. phil. med en afhandling om Polens industrielle udvikling i 1887. Samtidig engagerer hun sig i oprettelsen af et polsk socialdemokratisk parti. I 1898 flytter hun til Berlin, hvor hun indgår et proformaægteskab for at undgå udvisning af landet. Hun melder sig ind under det tyske socialdemokratiske partis faner og begynder en karriere, som både er præget af hendes teoretiske og pædagogiske virksomhed indtil i organisationen og hendes radikal-marxistiske og internationalistiske synspunkter udadtil. I 1905 deltager hun i den russiske revolution i Warszawa, anholdes i marts 1906 og sendes tilbage til Tyskland. Fra 1907 virker hun som lærer ved SPD's partiskole. Dette må anses som en anerkendelse af hendes virksomhed – på trods af at hun allerede i 1899 angreb revisionisterne omkring Bernstein og endda krævede deres eksklusion fra partiet. I starten af Første verdenskrig afsoner hun en fængselsstraf for en dom fra foråret 1914, men formår at deltage i spartakisternes arbejde. I juli 1916 anholdes hun under påskud af at beskytte hende og først under revolutionen i no-

vember 1918 kommer hun ud af fængslet for straks at skrive spartakisternes program. Samtidig skriver hun et – ikke før 1922 udgivet – manuskript om den russiske revolution. I forlængelse af et angreb mod spørgsmålet om erobringen af statsmagten og svarene fra Lenin og Trotskij følger hendes mest – i forkortet form – kendte citat: “Frihed kun for regerings-tilhængerne, kun for medlemmer af et parti – selv om de er aldrig så mange – er ingen frihed. Frihed er altid frihed for dem, der tænker anderledes. Ikke på grund af nogen “retfærdighedsfanatisme”, men fordi alt det levende, lægende og rensende, den politiske frihed kan give, er afhængig af denne væsentlige side og svigter når “friheden” bliver til et privilegium.” Under det tyske kommunistiske partis grundlæggelseskongres vælges hun ind i hovedbestyrelsen. Hun anholdes den 15. januar 1919 sammen med Karl Liebknecht og myrdes samme aften af en gruppe soldater under ledelse af kommunisteforskrækkede nationalister i Tysklands militærelidelse. Hendes sidste publicerede artikel om forholdene i Berlin fra dagen før sluttede med ordene: ““Orden hersker i Berlin!” Tåbelige bødder! Jeres “orden” er bygget på sand. Alleude i morgen vil revolutionen “tordnende rejse sig op” og til jeres forfærdelse forkynde med basunklang: Jeg var, jeg er, jeg bliver!” Frölichs biografi er bedst når det fx gælder den saglige introduktion til fx Luxemburgs *Kapitalens akkumulati- on* fra 1913 og hans journalistiske baggrund er en force ved skildringen af den hadske stemning i efterkrigstidens Berlin.

*Anmelderredaktion:
Anders Dalsager
Chris Holmsted Larsen
Svend Rybner
Thomas Wegener Friis*

Kapitlet om Rosa Luxemburg som privatperson er et sjældent og ofte forbigået aspekt af socialismens personhistorie.

Stig Heins vellykkede oversættelse går tilbage til et lånt af et (øst)tysk genoptryk af den anden (vest)tyske udgave (1949) som Hein i de glade 1960'ere fandt i Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv. Oversættelsen er sammenholdt med tredje udgave og den danske udgave har fået et kvalitetsløft i form af oversættelsens tilføje af noteapparat, en bibliografi og et navn- og organisationsregister. Her har forlaget og oversættelsen profiteret af at udgivelsens af RLs værker og breve blev fuldstændt i 1993, en opgave som Poul Frølich i sin egen tid (1884-1953) ikke nåede udover tre ud af i alt ni planlagte bind af hendes skrifter. Udgaven er forsynet med et rigt billedmateriale, desværre dog af svingende gengivelses-kvalitet og forlaget burde have været mere stringent med hensyn til antal og udvalg. Ikke alt virker lige relevant – mest interessant er de fotografier og afbildninger som vedrører Rosa Luxemburgs efterliv. Desværre har korrekturlæsningen ikke forhindrede, at en del af læsevenligheden bliver stoppet af det mærkbare antal slå fejl i bogen. Dette opvejes dog til en stor del af prisen, som ligger lavt og forhåbentlig bidrager til bogens fortjente udbredelse.

Siden 1990 har Rosa Luxemburg Stiftung fungeret som en global organiseret tænketank og partner forskningsinstitution for partiet PDS, nu: Die Linke.

Christoph Klinger

Korsvejen i det 21. århundrede

André Gorz: the immaterial – knowledge, value and capital. Oversat af Chris Turner. Seagull Books, 2010. 209 s. £13. ISBN:13-978-1-9064-9-761-3.

Nu er André Gorz' sidste teoretiske værk tilgængeligt for et bredere publikum. Bogen udkom på fransk i 2003 og Gorz døde i 2007, efter at have været skribent og teoretiker i årtier. Flere af hans bøger er også oversat til dansk, men denne praksis stoppede brat, da nyliberalismen slog bredt igennem i midten af 1980'erne.

Gorz var en væsentlig figur i det nye venstre, som han både tidligt og tematisk var tæt forbundet med. Et gennemgående træk i hans arbejde er ønsket om at opdatere venstrefløjen i lyset af nye erkendelser og aktuelle samfundsforhold. Hans teoretiske inspirationskilder er hovedsageligt Marx, frankfurterskolen, eksistentialisme og fenomenologi. Denne kombination er original og det samme er hans eget bidrag, der i et marxistisk perspektiv særligt skiller sig ud ved, at være optaget af det individuelle perspektiv, mening og moral.

Gorz var og er ikke populær i det gamle venstre, for Socialdemokrater betragter ham som alt for radikal og statskritisk, mens partikommunister typisk affærdiger hans arbejde som reformistisk og småborgerligt.

Det karakterdannende teoretiske og begrebsmæssige arbejde foretog han frem til 1980'erne og præsenterede i hovedværkerne *Farvel til proletariatet* (Politisk Revy, 1981), *Paradisets veje* (Politisk Revy, 1983) og *Critique of Economic Reason*

(Verso, 1989).

Den førtænte bog handler om den traditionelle arbejderklasses indoptagelse i systemet og afsøger mulighederne for overskridelse af kapitalismen i det post-industrielle samfund. Det essentielle begreb er heteronomi/autonomi. Heteronomiens sfære omfatter staten, kapitalen og lønarbejdet: "Den sikrer den programmerede, planlagte produktion af alt det der er nødvendigt for at individerne kan leve og samfundet fungere, så effektivt som muligt" (side 129). I autonomiens sfære er der modsat tale om, at individerne producerer "på autonome betingelser, uden for markedet, alene eller frit associerede" (ibid). Heteronomiens sfære ser Gorz som en nødvendig del af et moderne liv, men det er autonomiens sfære, som er rummet for egentlig social progression, og som derfor skal udvides så meget som muligt i et dualistisk samfund.

I forlængelse heraf lancerer *Paradisets veje* en garanteret indkomst til alle borgere, som et essentielt politisk krav i forbindelse med kravene om lavere arbejdstid og fordeling af det nødvendige arbejde, og *Critique of Economic Reason* rummer en væsentlig analytisk præcisering af samfundets to sfærer og deres afgrænsning i dialog med frankfurterskolens klassiske begreb om instrumentel fornuft.

1990'ernes *Capitalism, Socialism, Ecology* (Verso, 1994) og *Reclaiming Work* (Polity Press, 1999) reviderer og forfiner grundlæggende det arbejde, som allerede var udviklet i det foregående årti. Set i dette lys er *the immaterial* overraskende ny-skabende.

Bogen består af fire kapitler.

Det første kapital handler om immaterielt arbejde. Her argumenterer Gorz for, at immaterielt arbejde, der indebærer tilvejebringelse af en service, er ved at blive den hegemoniske form for arbejde, mens materielt arbejde kun har perifer betydning. Det indebærer, at subjektivitetsproduktionen indtager en essentiel rolle i den aktuelle kapitalisme. Vi bliver entreprenører i vores eget liv, og "whole persons and entire lives can, at last, be put to work and exploited" (side 22).

Det andet kapitel handler om immateriel kapital og den vidensbaserede kapitalismes krise. Viden er ifølge Gorz blevet den primære produktivkraft og da viden ikke kan måles i tal eller penge bliver kapitalismen viklet ind i en værdikrise: "So-called cognitive capitalism is itself the crises of capitalism" (side 55).

Centralt for den immaterielle kapital står brands og (selv)produktionen af subjekter som forbrugere, hvilket er den anden side af (selv)produktionen af lønmodtagere. Men disse processer giver også anledning til modstand og konflikter. Gorz læser udviklingen i 90'erne og 00'erne i dette lys og artikulerer it-boblen, der endte med at bryde i 2000, som kendetegnende for den nye kapitalisme. Aktieboblen pumpede for en tid systemet op med fiktiv værdi og reddede det samtidig fra mangel på forbrugskraft, men da boblen bristede, blev resultatet en dyb recession.

Men hvad bliver så resultatet på længere sigt af kapitalismens krise og de tilhørende kampe? Det handler bogens to sidste kapitler om. De tager udgangspunkt i hhv. den positive og den negative side af den aktuelle udvikling.

Den kognitive kapitalisme og den aktuelle modstand giver på den ene side mulighed for, at skabe et genuint intelligent samfund, et anarko-kommunistisk samfund, som Gorz ser kimene til i diverse former for ikke-hierarkisk, decentreret netværkspraksis og globaliseringsbevægelser, hvor "it is different components are driven by a plethora of academics, economists, writers, artists and scientists, linked with and radicalized by oppositional trade-unionists, post-industrial neo-proletarians, cultural minorities, landless peasants and unemployed and insecurely employed people" (side 128).

Omvendt er der en reel fare for, at der i stedet skabes en post-menneskelig civilisation, hvor "it is the technoscientific megamachine that exercises agency, that megamachine which has abolished nature in order to dominate it and which forces humanity to serve that domination" (side 148). Gorz ser talrige dystopiske elementer i den aktuelle frontvidenskab og dennes par løb med kapitalen. Dette sidste kapitel i bogen bringer mindelser om William Gibsons cyberpunkromaner og filmen *The Matrix*.

Det er en mere kompromisløs Gorz vi møder i *the immaterial*. Hans tidligere bøger handlede om at gentænke socialismen og genoplive venstrefløjen, for gradvist at skabe større autonomi og frihed ud fra de eksisterende samfundsforhold. Nu står vi snarere ved en fatal korsvej.

Gorz har altid haft en veludviklet sans for at identificere afgørende tendenser i tiden, så meget tyder derfor på, at det 21. århundrede indebærer en forædling af kapitalismens modsetninger og en radikal polarisering af de politiske fløje.

Bogen er velskrevet og behageligt kortfattet. For storforbrugere af Gorz og neo-marxistisk teori fra dette århundrede, er der ikke meget nyt at hente i *the immaterial*, men til gengæld fungerer den fortræffeligt som indgang til begge dele på én gang. Bogen er også blevet yderligere aktualiseret af de årtier, der er gået siden den oprindelige udgivelse, på grund af ikke mindst mega-krakkene på aktie- og boligmarkederne i 2008-9. Mens denne anmeldelse er blevet skrevet, har krisetegnene i øvrigt hobet sig op igen og disse linjer skrives, mens aktiekurserne styrtdykker.

Peter Nielsen

Udleveret til fjenden

Christian Poulsen: *Udleveret til fjenden*. Byhistorisk Forlag, Vejle (2011). 112 s. 125 kr., ISBN 978-87-90086-54-1.

Under 2. Verdenskrig var Danmark besat af Tyskland. Med tyskernes besættelse 22. juni 1941 af Sovjetunionen, blev Danmarks Kommunistiske Parti forbudt. Tyskerne ønskede at forhindre kommunistiske aktiviteter i Danmark og fik hjælp af en lang række danske embedsmænd og myndighedspersoner. Også i Vejle var de fleste af disse mere end villige til at hjælpe til med at løse denne opgave. Forfatteren Christian Poulsen har nu fået udgivet en bog, der fortæller om forbudets konsekvenser for 4 brødre fra Vejle: Alfred Andersen, Axel Andersen, Svend Aage Andersen og Poul Richard Andersen, der alle blev fængslet for kommunistisk aktivitet.

Forfatteren fortæller om årtier

sagen til at han har skrevet denne bog: I 1942 som 4-årig hørte han fra forældrenes lejlighed, da det lokale Vejle-politi trak deres pistoler – og fyrede dem af mod en flygtende kommunist, som det mislykkedes for dem at anholde. Christian Poulsen skriver: “Min egen oplevelse af Martin Rossens dramatiske flugt gennem gården hvor jeg boede, blev den egentlige årsag til, at jeg gav mig i kast med at skrive denne bog.” Forfatteren fortæller, at i Vejle blev 16 personer under krigen anholdt og sigtet for kommunistisk virksomhed. De 8 endte i Horserød, en dansk interneringslejr for kommunister 1941-1943. Herfra flygtede ved samarbejdspolitikens sammenbrud 29.08.1943 de 2 fra Horserød, mens de sidste 6 blev sendt til den tyske koncentrationslejr, Stutthof. Halvdelen af dem, de 3 døde af opholdet. Om de anholdte, skriver forfatteren: “Det var befolkningen fra lavere sociale lag, der måtte bøje for Samarbejdspolitikken. Ud af de 16 arresterede i Vejle Arrest, var de 10 arbejdsmænd, og resten arbejdere med anden profession.” Samtidig med konstaterer forfatteren om datidens holdning til den grundlovsstridige anholdelse af de pågældende: “Fælleles for alle de arresterede var, at de næsten alle var meget aktive i fagforeningsarbejde. Mange af anholdelserne var derfor velkomne hos den socialdemokratiske del af fagbevægelsen, der havde svært ved at forsvare nødlovene fra Christiansborg.”

Dermed er rammerne for den historie, bogen fortæller, kridtet op. Forfatteren får gennem historien om arbejderfamilien Andersen fortalt “den store historie” gennem “den lille historie”. Brødrenes forældre blev gift i

1912 og fik 10 børn. De første 6 år boede forældrene 4 forskellige steder, indtil de i 1918 flyttede til Vejle. Mange landarbejdere søgte i de år til købstæderne og alene Vejle havde i 10-åreret fra 1911-1921 en befolkningstilvækst på 20 procent! Det mislykkedes for ægteparret at skabe sig en tilværelse i Vejle. Der var kontant afregning fra Vejle Kommune, som i 1925 sendte dem på fattiggården i faderens hjemsovn syd for Vejle. I 11 år boede familien på denne fattiggård, før det igen i 1936 lykkedes forældrene at skaffe sig bolig og beskæftigelse i Vejle.

Forfatteren skriver om brødrenes valg af politisk ståsted: “Ud fra disse ydre forhold er der ingen tvivl om, at brødrenes opvækst under forældrenes fattige kår har skærpnet en politisk holdning og klassebevidsthed. Især to forhold har været kendetegnende for forældrene: Elendige boligforhold og fattigdom som følge af arbejdsløshed (....) De var unge og utålmodige. I en meget ung alder valgte de den radikale løsning og sluttede sig fra midten af 1930'erne til kommunisterne i Vejle, en stærkt voksende bevægelse. For det valg kom de få år senere til at betale en meget høj pris. Tæt på den allerhøjeste pris kan man roligt sige.” Brødrene overlevede såvel fængsling og tysk koncentrationslejr og bogen fortæller også kort om deres tilværelse efter krigens ophør. Oplevelserne under krigen prægede såvel deres helbred og deres arbejdsliv, samt at de alle 4 valgte at forlade Vejle.

Bogen kan varmt anbefales. Den giver ud fra fortællingen om familien Andersen og de 4

brødre, en interessant beskrivelse fra dengang, hvor arbejdsløshed, fattigdom og elendige boligforhold var tre sider af samme hverdag. Og for størstedelen af datidens arbejdere, hvad enten de selv stiftede bekendtskab hermed eller ej, stod som en evig trussel. Og samtidig med lykkedes det i bogen, forfatteren at give en indlevende beskrivelse af arbejderkåret og arbejderbevægelse i Vejle i denne periode. En bog der er særdeles tankevækkende.

John Juhler Hansen

Kampen på havet

Christian Tortzen: Kampen på havet – Danske søfolk under anden verdenskrig. Informations Forlag 2011. 379 s., 349 kr. ISBN: 78-87-7514-271-2.

Christian Tortzens seneste værk om de danske krigssejlere er en opsamling og bearbejdning af en række afsnit fra forfatterens tidligere fremstillinger af emnet. Den er ikke mindst et todelt indblik i de personlige oplevelser, frustrationer, udfordringer og det mod, der kendetegnede så mange af sejlerne dels under allieret kommando i udeflåden og i det besatte Danmarks hjemmeflåde. Det er her bogen har sin styrke. I beskrivelserne af den enkelte matros og den enkelte fyrbørs dødsudfordrende oplevelser møder vi den ånd og det faktiske krigsbidrag hos krigssejlerne, som Christian Tortzen så brændende ønsker at minde os om.

Med udgangspunkt i den personlige historie, formidlet gennem citater og uddrag af breve, dagbøger og interviews, bliver vi gennem det enkelte skibs be-

sætning præ senteret for de forskellige og paralleller, der eksisterede for de to grupper af danske sø folk i ude – og hjemmeflå den. Vi følger de store ocean gå ende skibe og går i redningsbådene efter torpederinger. På de mindre dampere i hjemmeflå den oplever vi gruen under bombningerne af de tyske havnebyer. Vi keder os bravt i USA med besætningen på skoleskibet Danmark, og vi flygter sammen med tusinder af andre ad Kretas tørre støvede landeveje med både logbog og maskingevær fra Eleonora Mærsk på slæb. Vi følger kampen for bedre arbejdsforhold i hjemmeflå den og vanskelighederne ved overhovedet at organisere sig fagligt, når man som udeflå dens folk pludselig er blevet afskåret fra hjemlandets organisationer. Christian Tortzen forsøger altså at sætte den personlige historie hos den enkelte sømand ind i et større perspektiv på 2. Verdenskrig. Christian Tortzen viser krigen nedefra og skaber forståelse for de store linjer gennem den enkeltes historie. Det er et prisværdigt ærinde, og derfor skal Christian Tortzen have stor ros for at det i store træk er lykkedes i denne bog.

Når det gælder læseligheden og dele af det faglige indhold er

der dog et par kritikpunkter, som bør fremføres i en ansvarlig anmeldelse. Bogen er todelt mellem en hoveddel, der handler om dem, der sejlede for de allierede og en lidt mindre del om dem, der sejlede i det tyskkontrollerede område. Samtidig der er ingen tvivl om, at hovedfokus ligger på dem, der lagde deres indsats i allieret tjeneste. Igennem bogen møder læseren både eksplicit og implicit det argument, at de danske krigssejlere gjorde en ekstra, særlig og målbare indsats for Danmark. I udeflå den betyder det en uvurderlig krigsindsats for Danmarks befrielse i hjemmeflå den for at sikre forsyningerne til det besatte land. Disse præmisser er i sig selv helt korrekte og prisværdige, men derudover indeholder bogen en lettere anakronistisk tone om krigssejlernes motiver for denne store indsats. Det fremføres mange gange at denne indsats, både ude og hjemme, var meget bevidst, og at den enkelte sømand var sin plads i den større kamp klar. Det havde klædt bogen at anerkende denne store indsats uden samtidigt at tillægge hele gruppen af krigssejlere en så stærk bevidsthed om kampens nødvendighed i selve situationen. Samtidigt bærer bogen præget af at være

sammensat med udgangspunkt i tidligere værker, i det opbygningen for læseren ofte kan virke usammenhængende. Til sidst skal nævnes enkelte faktuelle fejl, der skæmmer en ellers imponerende detaljerighed og et stort overblik over begivenhederne under krigen. I kapitel 20 beskrives udviklingen i Danmark. Herunder er der en beskrivelse af den, for begivenhederne i sensommeren 1943, vigtige sabotage af det tyske mineskib LINZ i Odense i slutningen af juli 1943. Problemet er blot at begivenheden i bogen præ senteres som om den fandt sted den 28. juli 1942 på en måde, der afslører, at dette ikke blot er en tastefejl. I samme afsnit præ senteres schalburgtagningen af Tivoli som om den skulle være foregået i den politiløse tid efter politiets internering den 19. september 1944, og ikke som tilfældet var allerede flere måneder tidligere den 25. juni 1944.

Når dette er sagt skal det understreges, at vi med bogen, når det gælder historien om de danske krigssejlere, har at gøre med et værk der mestrer at kombinere den enkelte sømands historie med et større krigshistorisk overblik.

Morten Lundberg